

VI. skupina periodnega sistema

O, S, Se, Te, Po

$ns^2 np^4$

Kisik je najbolj razširjen element v zemeljski skorji.
Tvorijo spojine s skoraj z vsemi elementi.

veplo industrijsko pomembno predvsem zaradi
 H_2SO_4 ; nacionalno porabo še vedno pogosto jemljejo
kot indeks uspešnosti države

↓
3 vloge:
kislina, oksidant, dehidracijsko sredstvo

Se in Te sta redka elementa

Električna prevodnost Se se spreminja, če nanj sije sonce,
zato ga uporabljajo za fotoelektrične celice (kamere) in v
fotokopirnih strojih (elektronski privlak ogljika v prahu na selen).

Oksidacijska stanja

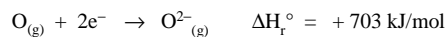
Kisik ima za fluorom največjo elektronegativnost: -3.4, zato je
oksidacijsko število kisika v spojinah vedno negativno, razen v spojinah s
fluorom.

Kisik skoraj vedno $2-$, razen

peroksidni ion, O_2^{2-} , kjer je -1
in superoksidni ion, O_2^- , kjer je $-1/2$

Oksidacijska števila vepla od -2 do $+6$

Nastanek O^{2-} je endotermen proces:

Mrežna entalpija mnogih kovinskih oksidov je močno
negativna, zato uravnovešči ta proces → predvsem ionski
oksidi
(Na_2O , MgO , Al_2O_3)

Periodicnost

↓ kovinski značaj raste po skupini

O, S, Se nekovine, Te na prehodu

Zakaj take razlike med kisikom in drugimi elementi v skupini:

1. majhna velikost O atoma omogoča nastanek dvojnih vezi (predvsem z C in N), pri tem sodelujejo p orbitale O
2. nima d - orbital, oz. so previsoko po energiji (3d)
3. velika elektronegativnost

Kisik

Nastopa kot O₂ in O₃

O₂, kondenzira pri – 183°C, paramagneten

Str. po Lewisu: $\begin{array}{c} \cdot\cdot & \cdot\cdot \\ \text{O} & : & \text{O} \\ \cdot\cdot & \cdot\cdot \end{array}$ / ni dobro, ker so vsi e⁻ v parih

šele MO teorija poka e, da sta 2 e⁻ samska

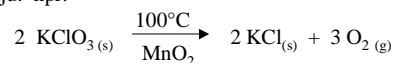
Kisik je mocan oksidant

gorenje
dihanje

zelo pomembna industrijska kemikalija
v jeklarski industriji
za očiščevanje onesnženih rek
za zdravljenje bolnikov z dihalnimi težavami
oksidant v raketah (H₂, O₂)

Dobimo ga pri frakcionirani destilaciji zraka, nato ga polnijo v jeklenke.

V laboratoriju: npr.

Ozon

(grško: vonjati)

Svetlomodri plin rezkega vonja, pri – 112°C kondenzira v tekočino kot crnilo modre barve.

V zgornjih plasteh atmosfere nastaja pri razelektritvah in je zaščita pred UV sevanjem sonca.

Termično nestabilen, mocan oksidant.

Uporaba: namesto klora v nekaterih čistilnih napravah voda.

veplo

vec alotropskih modifikacij (tvori verige in obroci)

sobna T rombsko ali α - veplo
↓
S₈ obroci

96°C monoklinsko veplo (β - veplo); S₈ obroci

120°C talina, rumenorjava tekocina, S₈ obroci

↓ še višja S₈ obroci se cepijo, tekocina postane bolj
↓ temp. viskozna, nastanejo prepletene verige,
dolge do 1/4 mio atomov S

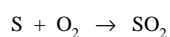
pri višjih T se viskoznost zmanjša - verige do 1000 atomov S

~ 400°C

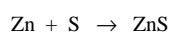
ce to viskozno tekocino hitro ohladimo, dobimo plastieno veplo

445°C vrelišce vepla

veplo je reaktivno:

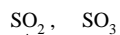

s kovinami (manj elektroneg. od vepla) tvori sulfide:

- velike kolicine vepla uporabijo za pridobivanje H₂SO₄
- vulkanizacija gume - S tvori mostovne vezi med molekulami gume

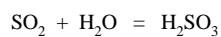
Oksidi in oksokislina

↓

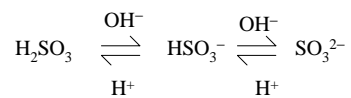
gorenje vepla na zraku ali v kisiku
fosilna goriva vsebujejo veplo ⇒ kisel de

brezbarven, dušljiv, strupen plin

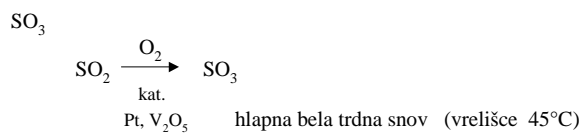
oksidacijsko število +4 ⇒ oksidant in reducent

v vodni raztopini v ravnotežju

tirosulfatni ion $\text{S}_2\text{O}_3^{2-}$ (en kisikov atom, vezan na veplo, zamenjan z veplovim atomom)

v fotografiji se uporablja kot fiksir

H_2SO_4

1. stopnja disociacije je praktično popolna $\Rightarrow$ mocna kislina

$$\text{pK}_{a2} = 1.92$$

cista H_2SO_4 je brezbarvna viskozna tekočina, vre pri 338°C

kislina, oksidant, dehidratijsko sredstvo

uporaba: za pripravo drugih kemikalij
barve
detergenti
vlakna
umetna gnojila

Spojine z vodikom

Voda

delno ionizira: $2 \text{H}_2\text{O} \rightleftharpoons \text{H}_3\text{O}^+ + \text{OH}^-$

Ena izmed najbolj vsestranskih kemikalij:
kot Brönstedova kislina ali baza, kot Lewisova baza,
oksidant ali reducent

H_2O_2

Industrijsko ga pridobivajo s katalitično oksidacijo vodika
v lab.: $\text{BaO}_2 + \text{H}_2\text{SO}_4 (\text{razt}) \rightarrow \text{H}_2\text{O}_2 + \text{BaSO}_4$

bledo modra tekocina, podobnih lastnosti kot voda
zmrzne pri -0.4°C , vre pri $+150^\circ\text{C}$

oksidacijske lastnosti izkoriščamo za:
beljenje las
blago sredstvo za dezinfekcijo
v industriji za beljenje tekstila

H_2S

$\text{FeS} + 2\text{H}^+ \rightarrow \text{H}_2\text{S} + \text{Fe}^{2+}$

strupen plin z vonjem po gnilih jajcih

Industrijska kemija

Nahajališča: kisik

O_2 v zraku
 O_3 v ozonski plasti
 O^{2-} vezan v mineralih, v oceanih

veplo (16. element po razširjenosti)
elementarno, predvsem v ZDA in Mehiki ter
na Siciliji

sulfidi ZnS cinkova svetlica
 HgS cinobarit

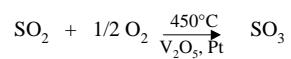
sulfati CaSO_4 anhidrit

Fraschev postopek za pridobivanje vepła

H₂SO₄ - kontaktni postopek

sulfidni minerali $\xrightarrow[\text{pra enje}]{} \text{SO}_2$

SO₃ raztopijo v 98% H₂SO₄ in dobijo oleum $\Rightarrow \text{H}_2\text{S}_2\text{O}_7$

z razredcenjem dobijo H₂SO₄:

